

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΙ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΘΕΝΟΥ ΜΑΡΙΑΣ

ΥΠΟ

ΣΑΒΒΑ ΝΑΝΑΚΟΥ

«*Ἀνίβη δὲ καὶ Ἰοσήφ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐκ πόλεως Νιζαρέθ εἰς τὴν Ἰουδαίαν εἰς πόλιν Δαβὶδ, ἣτις καλεῖται Βηθλεέμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατρὸς Δαβὶδ, ἀπογράφασθαι σὺν Μαριὰμ τῇ ἐμνηστευμένῃ αὐτῷ, ὅση ἐγκύφα.* [Λουκ. 2. 4-5].

Μὲ τὴν μεγάλην ἐορτὴν τῆς Χριστιανωσύνης, τὴν κατὰ σάρκα Γέννησιν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἢ τὰ Χριστούγεννα, στενώτατα συνδέεται καὶ ἡ ἐπὶ Καίσαρος Αἰγούστου πρώτη παγκόσμιος ἀπογραφή. Κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν ἡ ἀπογραφή αὕτη, «ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου»¹. Ὁ Ὀκταβιανὸς Αὔγουστος δηλ. μετὰ τὴν παρὰ τὸ Ἄκτιον ναυμαχίαν (31 π. Χ.) καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀντωνίου (1 Αὐγ. 30 π. Χ.) ἐγένετο κύριος τῆς οἰκουμένης. Τοιοῦτοτρόπως μετὰ ἑκατονταετῆ καὶ πλέον σάλον ἑξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν πολέμων ἐχάρισεν οὗτος εἰς τὸν Ρωμαϊκὸν κόσμον τὴν εἰρήνην, εὐθύς δέ, μὲ τὸ ὀργανωτικὸν αὐτοῦ πνεῦμα, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ Κράτους. Ἐν πρώτοις ἤτο λῖαν φυσικὴ νὰ θελήσῃ διὰ μιᾶς γενικῆς ἀπογραφῆς νὰ ἐξακριβώσῃ τὸν πληθυσμὸν τῆς Ρωμαϊκῆς ἐπικρατείας. Εἶναι ἀληθές, ὅτι μίαν τοιαύτην ἀπογραφὴν οὔτε ὁ Τάκιτος οὔτε ὁ Σουετώνιος ἀναφέρουσιν ἀμέσως. Τοῦτο ὅμως ἥκιστα σημαίνει, ὅτι δὲν ἐγένετο αὕτη, τοσοῦτω μᾶλλον, καθ' ὅσον αἱ ἀπογραφαὶ ἀπετέλουν ἀπλῶς ὑπηρεσιακὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον οἱ Ἱστορικοὶ δὲν μνημονεύουσι συνήθως, ἐκτὸς καὶ ἂν προῦκαλεῖτο ἐπανάστασις τις. Οὕτω π. χ., ἐν ᾧ ὁ Τάκιτος σιωπᾷ ἐπὶ τῆς ἀπογραφῆς τούτου τοῦ Αἰγούστου², ἀναφέρει τὴν ἐν Καππυδοκίᾳ κατὰ ὄμ μ ἰκὸν τρόπον γενομένην ἀπογραφὴν τῶν Κλιτῶν ἐπὶ Ἀρχελαοῦ ἄλλ' ἀκριβῶς διότι ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἀπογραφῆς προήλθεν ἐπανάστασις, διὰ τὴν καταστολὴν τῆς ὁποίας ἐπενέβη ἡ ῥωμαϊκὴ στρατιωτικὴ δύναμις. Ἐπίσης ὁ Ἰουδαῖος ἱστοριογράφος Φλάβιος Ἰώσηπος, ἐν ᾧ ἀπολύτως σιωπᾷ ἐπὶ τῆς ἐπὶ Κυρηνίου ἀπογραφῆς (Λουκᾶ 2, 1-2), ἐπαιλημένως κάμνει μναίαν εἰς τὰ ἔργα του (Ἰ ὑδαϊκὸς πόλεμος καὶ Ἰουδαϊκὴ Ἀρχαιολογία) τῆς κατὰ τὸ ἔτος 6/7 μ. Χ. λαβούσης χώραν δευτέρας ἐπὶ Κυρηνίου ἀπο-

1. Λουκ. 2, 2.

2. Annal. VI, 41.

γραφῆς καὶ τοῦτο, διότι αὕτη ὡς ἀποτέλεσμα εἶχε τὴν γνωστὴν ἐπανάστασιν Ἰούδα τοῦ Γαλιλαίου³. Θέλων λοιπὸν ὁ Αὐγουστος Καίσαρ νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὸ ἀλέραντον αὐτοῦ Κράτος διέταξεν ἀπογραφάς, τὰς ὁποίας ἔφερον εἰς φῶς αἱ νεώτεραι ἔρευναι⁴.

Αἱ ἀπογραφαὶ διεξήγοντο μέχρι τοῦ ἔτους 98 π. Χ. ἀνὰ πέντε ἔτη, ἔκτοτε ἄμως διεκόπησαν καὶ ἐπανεληφθησαν ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου κατὰ τὸ ἔτος 28 π. Χ., παραλαβόντος ὡς συντιμητὴν τὸν Ἀγρίππαν. Τότε καθωρίσθη ἡ 14ετής περίοδος, διότι τὸ Κράτος εἶχεν ἐπεκταθῆ τόσον, ὥστε δὲν ἐπῆρκει τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν πέντε ἐτῶν κατὰ τὸν W. Ramsey μάλιστα, ὅτε ὁ Αὐγουστος ἐν ἔτει 23 π. Χ. ἀνέλαβεν ἰσοβίως τὴν δημορχίαν⁵, κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος διέταξεν οὗτος τὴν διεξαγωγὴν ἀπογραφῆς. Ἐὰν τώρα ἀφαιρέσωμεν 14 ἔτη, πρέπει νὰ ἔχωμεν ἐν ἔτει 9/8 π. Χ. κατὰ τὴν Διονυσιακὴν χρονολογίαν μίαν ἄλλην ἀπογραφὴν. Ἡ ἀπογραφὴ αὕτη δέον νὰ συμπίπτῃ μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ 2, 1-2 μνημονευομένην τοιαύτην, δεδομένου ὄντος ὅτι ἡ χριστιανικὴ χρονολογία Διονυσίου τοῦ μικροῦ ἀπεδείχθη ἐσφαλμένη κατ' ἄλλους 2-4, κατ' ἄλλους 6 καὶ κατ' ἄλλους 7-9 ἔτη. Τοιοῦτοτρόπως ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Τερτυλλιανοῦ — παρὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ — ὅτι ἡ ἀπογραφὴ αὕτη ἐγένετο ἐπὶ Σατουρνίνου ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας (9-6 π. Χ.)⁶. Τί εἶδους ὅμως ἀπογ. ἀπὸ ἧτο ἡ μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Εὐαγγ. Λουκᾶ 2, 1-2 καὶ εἰς ποῖον σκοπὸν ἀπέβλεπεν; Ἐπ' αὐτοῦ οὐδὲν τὸ συγκεκριμένον ἀναφέρει ὁ Ἰερὸς Εὐαγγελιστής. Δύναται ὅμως αὕτη νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς γενικὴ ἀπογραφὴ τοῦ πληθυσμοῦ, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἰσχυρίαν τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν⁷. Ἡ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἀπογραφὴ ἐπὶ Ἡρώδου τοῦ Μεγάλου δὲν ἀπέβλεπεν εἰς φορολογικοὺς σκοπούς, δεδομένου ὄντος, ὅτι αὕτη δὲν ἦτο εἰσέτι, τίποτις τοῦλάχιστον, ὑποτελής εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Ἴσως διὰ τῆς ἀπογραφῆς ταύτης ἠθέλησεν ὁ Ἡρώδης νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολούμενον Αὐγουστον Καίσαρα. Πιθανῶς μάλιστα, ἵνα μὴ προσκρούτῃ καὶ εἰς τὸ αἴσθημα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, νὰ ἐνεφάνισε τὴν ἐν λόγῳ ἀπογραφὴν ὡς προσερχομένην ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας καὶ μὲ σκοπὸν τὴν ἀνανέωσιν τῆς πατροπαραδότου κατὰ φυλὰς καὶ οἴκους ὀργανώσεως τοῦ λαοῦ διὰ τῆς ἀπογραφῆς ἐκάστου εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν καὶ εἰς τοὺς

3. I. Ἀρχ. XVIII. 4-10. 23-26 XX. 102. I. Πόλ. II. 118. 433. VII. 253.

4. Εἰς τὸν Κλαυδιανὸν πίνακα τῆς Λυῶνος π. χ. ἀναφέρεται, ὅτι ἐν ἔτει 12 π. Χ. ὁ Δροῦσος, ἐν ᾧ ἠσχολεῖτο περὶ τὴν ἀπογραφὴν, αἰφνης ἀνεχώρησεν εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Γερμανῶν.

5. Πρβλ. Joh. Jeremias, Die Schatzung des Quirinius in der Weihnachtsgeschichte des Lucas, ἐν Die Reformation Deutsche Evang. Kirchenzeitung für die Gemeinde. Berlin 24 (1930) σελ. 105-106.

6. Adv. Marc. IV 19, Migne P. L. 2 σελ. 434.

7. Πρβλ. A. W. Zumpt, Das Geburtsjahr Christi. Leipzig 1869 σελ. 197.

πίνακας τῆς ἰδίας πατριᾶς. Ἐντεῦθεν οὐδεμία ἐπανάστασις ἐξεροράγη κατὰ τὴν ἀπογραφὴν ταύτην, ὡς συνέβη κατὰ τὸ ἔτος 6/7 μ. Χ. Ἐρρήφθη δηλ. ἴσως ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἡρώδου τὸ σύνθημα, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ «ἀποτιμήσεως», ἀλλὰ περὶ τῆς ἀνασυντάξεως τῶν Ἰουδαϊκῶν γενεαλογικῶν καταλόγων⁸. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως νὰ ἀπέβλεπεν ἡ ἐπὶ Κυρηνίου αὕτη ἀπογραφὴ καὶ εἰς τὸν ἔλεγχον καὶ τὸν καθορισμὸν τοῦ ποσοῦ, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ὁ Βασιλεὺς ὤφειλε νὰ καταβάλλῃ ἐτησίως εἰς τὸν Καίσαρα.

Μὲ τὴν πρώτην ὅμως αὐτὴν παγκόσμιον ἀπογραφὴν ἐπὶ Αὐγούστου σχετίζεται καὶ ἡ μετάβασις καὶ ἀπογραφὴ τῆς Παρθένου Μαρίας μετὰ τοῦ Ἰωσήφ εἰς Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας. Τὸ πρόβλημα τῆς μεταβάσεως ἡ ἀκριβέστερον τῆς ἀναβάσεως τῆς Παρθένου Μαρίας εἰς Βηθλεὲμ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος ἀντιμετωπίσθη διττῶς. Ἡ μία μερὶς ὑπεστήριξεν, ὅτι ἡ Μαρία μετέβη εἰς Βηθλεὲμ οὐχὶ διὰ νὰ ἀπογραφῇ, ἀλλὰ διότι αὕτη ἦτο ἐπίτοκος καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ παραμείνῃ μόνη εἰς Ναζαρέτ· ἡ ἑτέρα ὅμως φρονεῖ, ὅτι ὁ Ἰωσήφ παρέλαβε τὴν Μαριάμ μεθ' ἑαυτοῦ, διότι καὶ αὕτη ὤφειλε νὰ ἀπογραφῇ προσωπικῶς. Ἡ διαφορὰ αὕτη προέρχεται ἐξ ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν λόγων. Ὁ μόνος ἐσωτερικὸς λόγος εἶναι ἡ διάφορος ἐρμηνεῖα τοῦ Λουκ. 2, 4-5 «Ἀνέβη δὲ καὶ Ἰωσήφ... ἀπογράψασθαι σὺν Μαριάμ τῇ ἐμνηστευμένη αὐτῷ, οὓση ἐγκύφ». Ὅσοι συνδέουσι τὸ «σὺν Μαριάμ» πρὸς τὸ «ἀνέβη», ὡς ὁ H. E. G. Paulus⁹, Jos. H. A. Ebrard¹⁰ καὶ ἄλλοι, ἄγονται εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ Μαρία δι' ἄλλους λόγους ἠκολούθησε τὸν Ἰωσήφ εἰς Βηθλεὲμ καὶ οὐχὶ διὰ τὴν ἀπογραφὴν. Ὅσοι ἀντιτίθωσι τὸ «σὺν Μαριάμ» συνδέουσι πρὸς τὸ «ἀπογράψασθαι» ἄγονται προφανῶς εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι σκοπὸς τῆς μεταβάσεως τῆς Μαρίας εἰς Βηθλεὲμ ἦτο μόνον ἡ ἀπογραφὴ, ἐξηγοῦντες τὴν μετοχὴν «οὓση ἐγκύφ» ἀναφορικῶς (= ἥτις ἦν ἐγκυος) καὶ οὐχὶ αἰτιολογικῶς (= διότι ἦν ἐγκυος)¹¹. Αἱ θεωρίαι αὗται ἔχουσι λεπτομερέστερον ὡς ἑξῆς:

α) Ὅτι ἡ Μαρία συνώδευσε τὸν Ἰωσήφ, δὲν συνεπάγεται, ὅτι ἡ ἀπογραφὴ ἠνάγκασε ταύτην—λέγουσιν οἱ ὁπαδοὶ τῆς πρώτης θεωρίας—, ἀλλὰ πιθανὸν ἄλλοι λόγοι καὶ μάλιστα ἡ ἐπίτοκία. Πληροφοροῦμεθα δηλ. ἐκ τοῦ Εὐαγγ. Ματθαίου 1, 18-20, ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία ἤδη κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ἀρραβῶνος εὐρέθη ἐγκυος καὶ ὅτι ὁ Ἰωσήφ ἐσκέπτετο νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτήν, διαλύων οὕτω τὸν ἀρραβῶνα. Αἴφνης δι' ὀράματος καθ' ὕπνου

8. Πρβλ. Χαριλ. Ι. Παπαϊωάννου, Τὸ ἔτος τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, ἐν «Χριστ. Ἡμερολόγιον». Ἐν Ἀθήναις, τόμ. Α' (1925), σελ. 92.

9. Kommentar über das N. T., Zusätze. Τόμ. I, 1808 σελ. 102 κ. ἑξ.

10. Wissenschaftliche Kritik der evang. Geschichte. Frankfurt έκδ. 3, 1868, σελ. 198 κ. ἑξ.

11. Πρβλ. Νικ. Δαμαλά, Ἐρμηνεῖα εἰς τὴν Κ. Δ. τόμ. Β'. Ἐν Ἀθήναις 1892, σελ. 125-126.

διετάχθη οὗτος νὰ λάβῃ ταύτην μεθ' ἑαυτοῦ (στ. 20). Ἡ κατάστασις ἐκείνη τῆς ἀβεβαιοτήτος διήρκεσε κατὰ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς θεωρίας ταύτης μέχρι τοῦ ταξιδίου τῆς Βηθλέεμ, ὡς δεικνύει ἡ ἔκφρασις τοῦ Εὐαγγ. Λουκᾶ «σὺν Μαρριάμ τῇ ἐμνηστευμένῃ αὐτῶ», ἄλλως ἀντὶ τούτου θὰ ἔθετεν ὁ Εὐαγγελιστῆς «σὺν γυναικί»¹². Τὸ Ματθ. 1, 24 δυνατὸν νὰ σημαίῃ τὴν τέλεσιν

12. Μίαν λεπτομερῆ ἔρευνα ἐπὶ τῆς διακρίσεως τοῦ ἀρραβῶνος καὶ τοῦ κυρίου γάμου παρ' Ἰουδαίους ἔκαμεν ὁ Joh. Reinold (Census habitus nascente Cristo diss. Oxonii 1738 σελ. 82 - 94). Ὅλα τὰ χωρία συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τοῦ ὅτι ὁ ἀρραβῶν ἐθεωρεῖτο ἐν πολλοῖς ὡς γάμος, ἐντεῦθεν καὶ τὰ ὀνόματα ἀνῆρ καὶ γυνὴ λέγονται καὶ περὶ τῶν μεμνηστευμένων. (βλ. Δευτ. 22, 24. Πρβλ. καὶ Βασ. Βέλλα, Ὁ Ἰσραηλιτικὸς γάμος. Ἀθῆναι 1935, σελ. 18 κ' ἐξ., Παν. Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαίου Εὐαγγέλιον. Ἀθῆναι 1951). Ἡ ὁλοκλήρωσις ὅμως τοῦ γάμου ἔκειτο εἰς τὸ ὅτι ἀμφοτέρω τὰ μέλη κατόκουν ὁμοῦ, ἤτοι ὁ μνηστὴρ ἐλάμβανε τὴν νύμφην εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. (βλ. Δευτ. 21, 10 - 13). Ἡ γνώμη ὅμως τοῦ Ph. Huschke, (Über den zur Zeit der Geburt Jesu Christi gehaltene Census. Breslau 1840, σελ. 121 - 122), ὅτι ἡ πρόσληψις τῆς Παρθένου Μαρίας ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ εἶχε τὴν ἔννοιαν τῆς ἐνάφρξεως τοῦ γάμου, δὲν εὐσταθεῖ, διότι ἐκτός τῶν ἄλλων κατ' ἰουδαϊκὸν ἔθιμον ἐπιτρέπετο ὁ μνηστὴρ πρὸ τῆς τελέσεως τοῦ γάμου νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ τὴν μνηστὴν αὐτοῦ. «Ἐθὸς γὰρ τοῖς παλαιοῖς ὡς τὰ πολλὰ ἐν οἰκίᾳ τὰς μεμνηστευμένας ἔχειν, ὅπου γε καὶ νῦν τὸ γινόμενον ἴδιοι τις ἂν καὶ οἱ γαμβροὶ τοῦ Λάτ' ἔνδον ἦσαν μετ' αὐτοῦ ἔνδον οὖν καὶ αὐτὴ μετὰ τοῦ Ἰωσήφ ἦν» παρατηρεῖ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐν τῇ δ', αὐτοῦ ὁμιλίᾳ εἰς τὸν Ματθαίου § β' (Migne E. Π. 57 στήλ. 42). Ἀντιθέτως ὁ M. J. Lagrange (Evangile selon S. Matthieu Ἔκδ. Β', Paris 1923) φρονεῖ, ὅτι ὁ Ἰωσήφ δὲν εἶχε παραλάβῃ τὴν μνηστὴν αὐτοῦ εἰς τὸν οἶκον (πρβλ. καὶ Π. Τρεμπέλα ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 36). Μάρκου Σιώτου, τὸ Πρόβλημα τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἰησοῦ, Ἀθῆναι 1950, σελ. 20 - 21, Jos. Ricciotti, Das Leben Jesu. Basel 1952 (κατὰ μετάφρ. ὑπὸ Hugo Heder) σελ. 199, βλ. καὶ Ἑλλην. μετάφρ. Ὑακίνθου Δημητρίου, Τόμ. Α'. Ἀθῆναι 1956 σελ. 187 κ' ἐξ., Βεν. Κατσανεβάκη, Διασαφήνισις Γραφικῶν Θεμάτων. Νεάπολις 1955 σελ. 10 - 11). Ὁ τελευταῖος στηριζόμενος εἰς τὸ Λουκ. 1, 56 καὶ τὸ Ματθ. 1, 18 - 20 πιστεύει, ὅτι ὄχι μόνον πρὸ τῆς ἐγκυμοσύνης δὲν κατόκει ἡ Παρθένος Μαρία εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἰωσήφ, ἀλλ' οὔτε μετὰ τὴν ἐγκυμοσύνην, οὐδὲ μετὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ. Τὸ δεύτερον δὲν ἀποδεικνύεται, φαίνεται μᾶλλον ὅτι ὁ Ἰωσήφ, ἡ Θεοτόκος Παρθένος Μαρία καὶ ὁ μικρὸς Ἰησοῦς οὐ μόνον ἐν Βηθλέεμ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, ἀλλὰ καὶ εἰς Ναζαρέτ κατοκοῦν ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην, ἐννοεῖται βεβαίως, πάντοτε οἱ δύο ὡς μεμνηστευμένοι. Οὐδέποτε ἐτελέσθη γάμος μεταξὺ Ἰωσήφ καὶ Μαρίας, ὡς ἐσφαλμένως οὐ μόνον οἱ Προτεστάνται, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία παραδέχεται, καθορίσασα μάλιστα καὶ ἑορτὴν κατὰ τὴν 23ην Ἰανουαρίου, καθ' ἣν κατ' ἔτος ἑορτάζει τὴν ἐπέτειον τῆς τελέσεως τοῦ ὑποτιθεμένου γάμου τῆς ἀεταρθένου Μαρίας μετὰ τοῦ Ἰωσήφ, ἐρμηνεύουσαν προφανῶς ἐσφαλμένως τὰ χωρία Ματθ. 1, 19, 20, 24 (βλ. Βεν. Κατσανεβάκη ἔνθ' ἄνωτ.). Ἀνεξαρκήτως ὅμως τούτου τόσον εἰς τὰ Ἀπόκρυφα τῆς Κ.Δ., ὅσον καὶ εἰς τὰ συγγράμματα τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων γίνεται λόγος μόνον περὶ μνηστείας τῆς Παρθένου Μαρίας καὶ οὐδαμοῦ περὶ γάμου αὐτῆς (βλ. Πρωτεύαγγ. Λουκ. 19, 1 «εἶπον ἐγὼ ἡ μεμνηστευμένη μοι καὶ εἶπε μοι οὐκ ἔστι σου γυνή· καὶ εἶπον αὐτῇ Μαρριάμ ἐστὶν καὶ οὐκ ἔσται μου γυνή, ἀλλὰ σύλληψιν ἔχει ἐκ Πνεύματος ἁγίου». Πρβλ. αὐτ. 17' 1 - 2, ἐν Evangelia Apokrypha, ἔκδ. Const. de Tis-

τοῦ γάμου τοῦ Ἰωσήφ μετὰ τῆς Μαρίας, πιθανὸν πάλιν ὁ Ἰωσήφ νὰ παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ τὴν Μαρίαν, ὑπακούσας εἰς τὸν λόγον τοῦ Ἀγγέλου, διότι θὰ ἦτο ἀτιμία κατὰ τὴν δημοσίαν γνώμην, ἐὰν ἡ Μαρία ἔτικτεν ἐν Ναζαρετ καὶ μακρὰν τοῦ Ἰωσήφ. Ἡ θεωρία αὕτη δὲν ἐφάνη ἱκανοποιητική, ἐντεῦθεν οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς ἐστράφησαν πρὸς τὴν δευτέραν θεωρίαν, ἣτις καὶ ἐπικρατεῖ.

β) Κατ' αὐτὴν ἡ Παρθένος Μαρία ἦλθε προσωπικῶς εἰς Βηθλεέμ, ἵνα ἀπογραφῇ, ἀπογράψῃ δὲ κατὰ τὸν Joh. von Gumpach¹³ καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς, τὸν πρωτότοκον Ἰησοῦν. Αὕτη ὡς ὑποτελής ὄφειλε νὰ καταβάλλῃ κατ' ἔτος τὸν κεφαλικὸν φόρον, ὅστις κατὰ τὸν Ἰώσηπον¹⁴ κατεβάλλετο ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, βραδύτερον δὲ κατὰ τὸν Ἀππιανόν¹⁵ κατεβάλλετο εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Ὅτι ὁμοίως ὁ κεφαλικὸς φόρος ἐπεξετεινέτο καὶ ἐπὶ τῶν γυναικῶν μαρτυρεῖται ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ ἐκ μιᾶς Πανδέκτης¹⁶. Ἐπίσης, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Κικέρων¹⁷, κατὰ τὸ νεώτερον Ῥωμαϊκὸν Δίκαιον καὶ ἀκόμη περισσότερον κατὰ τὸ ἰσχύον διὰ

chendorf, Lipsiae 1876 σελ. 31-32, Κυρίλ. Ἱεροσολ. «Τί λέγει ἡ γραφή; ἀνέβη τῇ μνηστευμένη αὐτῷ γυναικὶ οὕση ἐγκύψ· ἐγκυος μὲν γὰρ ἦν· οὐκ εἶπε δὲ ὅτι τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ τῇ μνηστευμῆν αὐτῷ» Migne E. Π. 33, στήλ. 764). Ἐντεῦθεν καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ὁ Ἰωσήφ φέρεται πάντοτε τὴν προσωνομίαν τοῦ Μνήστορος, ἡ δὲ Βυζαντινὴ Εἰκονογραφία γνωρίζει μόνον τὴν μνηστείαν τῆς Παρθένου Μαρίας (βλ. V. Mirmiroglu, Kaariye Camis Eski Hora Manpstiri Ancara 1955, σελ. 52 ὡς καὶ εἰκ. 5 καὶ 6).

13. Die Schatzung, ἀρθ. ἐν Theol. Studien und Kritiken (St. Kr.) Hamburg 1852 σελ. 663 κ. ἐξ.

14. Ἰ. Ἀρχ. XI 338, XII 142-144, XIII 49-50.

15. Ἀππιαν. Συρ. 49 «Καὶ διὰ ταῦτα ἐστὶν Ἰουδαίους ἀπασιν ὁ φόρος τῶν σωματίων βαρύτερος τῆς ἄλλης περιουσίας. Ἔστι δὲ καὶ Σύροις καὶ Κίλιξιν ἐτήσιος, ἑκατοστὴ τοῦ τιμήματος ἐκάστῳ» (ὑπάρχει καὶ ἡ γραφὴ περιοικίας ἀντὶ περιουσίας, ἣτις φαίνεται πιθανωτέρα, διότι μετὰ τὴν ἦταν τοῦ Μιθριδάτου ὑπὸ τοῦ Πομπηίου, ἐν τῇ ἡ Κιλικία, ὀλόκληρος ἡ Συρία, ἡ Φοινίκη, ἡ Παλαιστίνη καὶ ἄλλαι χῶραι ἀμαχητὶ παρεδόθησαν, μόνον οἱ Ἰουδαῖοι ἀντέστησαν, ἀλλ' ὁ Πομπηῖος διὰ τῶν ὀπλων ὑπέταξεν αὐτοὺς καὶ κατέστρεψε τὰ τεῖχη τῶν Ἱεροσολύμων, ὅπως ἐγένετο βραδύτερον πάλιν ὑπὸ τοῦ Βεσπασσιανοῦ καὶ Ἀδριανοῦ. Ἐντεῦθεν ἐπέβαλεν ὁ Πομπηῖος εἰς τοὺς Ἰουδαίους φόρον βαρύτερον τῶν ἄλλων περιοικῶν λαῶν. Πρβλ. ὡσαύτως ἀτ. Ἐμφ. λ. 5-7. Ὅτι ἡ Παλαιστίνη καὶ ἡ Συρία ἐφορολογούντο κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς ἀπογραφῆς τοῦ Κυρηναίου. Πρβλ. Ph. Huschke, ἐνθ' ἀνωτ. σημ. 309.

16. Βλ. Dom. Ulpiani, Lex. 3 Pr. Dig. de censibus (50. 15), ἐν Corpus juris civilis vol. primum Digesta recognovit Th. Mommsen Berol. 1928 σελ. 980.

17. In C. Verem. 2. 56. Πρβλ. ἐπίσης Σωζομεν. Ἐκκλ. Ἱστορία (β. 4), ἐνθα γίνεται λόγος περὶ φορολογίας ἐπιβληθείσης εἰς τοὺς χριστιανούς τῆς Καισαρείας. «Τὸ δὲ πλεῖθος τῶν χριστιανῶν σὺν γυναιξίν καὶ παισὶν ἀπογράφασθαι, καὶ καθ' ἅπερ ἐν ταῖς κόμαις φόρους τελεῖν (προσέταξεν)». (Migne E. Π. 67 στήλ. 1224).

τοὺς ξένους Δίκαιον (Peregriniscus Recht) ὑπέκειτο εἰς φορολογίαν καὶ ἡ ἀνεξάρτητος περιουσία τῆς γυναικός. — Βεβαίως οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ τοῦ ἂν ἡ Παρθένος Μαρία εἶχεν περιουσίαν τινα ἐν Βηθλεέμ. — Ὅτι ὅμως καὶ αἱ ἔγγαμοι γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά καὶ οἱ δοῦλοι κατὰ τὸ Δίκαιον τῆς ἐποχῆς τῶν Κιαισάρων ὄφειλον νὰ ἐμφανισθῶσι προσωπικῶς κατὰ τὴν ἀπογραφὴν, μαρτυρεῖ μία περιγραφὴ ἀπογραφῆς, τὴν ὁποίαν ἐκθέτει ὁ Λακτάντιος¹⁸. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει, ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία ὡς σύζυγος ἠκολούθησε τὸν Ἰωσήφ εἰς Βηθλεέμ, διότι ὅχι μόνον αἱ ὑπανδροὶ γυναῖκες, ἀλλ' ἀ καὶ αἱ μεμνηστευμένοι καὶ αὐταὶ αἱ ἐλεύθεροὶ ἀκόμη ὄφειλον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν νὰ προσέρχωνται αἱ ἴδιαι πρὸς ἀπογραφὴν εἰς τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς αὐτῶν. Τοῦτο μαρτυρεῖ ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω καὶ τὸ διάταγμα τοῦ Γαίου Οὐτίβιου Μαξίμου¹⁹, ἐνθα ἀναγράφεται σὺν τοῖς ἄλλοις, ὅτι «ἀναγκαῖον [ἔστιν πᾶσιν τοῖς] κατ' ἡ [ν τινα] δήποτε αἰ[ρίαν] ἐ[στᾶσι] τῶν ἑαυτῶν] νομῶν προσα[γγέλλε]σθαι ἐπα[νελ—] θείν εἰς τὰ ἑαυ[τῶν] ἐ[φέστια], ἴν[α] καὶ τὴν συνήθη [οἰ]κονομίαν τῆ[ς ἀπο-]γραφῆς πληρῶσωσιν...». Μηδ' εἴπη τις ἐπιστάμενος, ὅτι τὸ «πᾶσιν» εἶναι ἀρσενικοῦ γένους καὶ ἐπομένως ἀναφέρεται μόνον εἰς τοὺς ἄνδρας. Τοῦτο δὲν εὐσταθεῖ, ἀπλούστατα διότι τὸ ἀρσενικὸν γένος ἐτέθη ὡς τὸ ἐπικρατέστερον καὶ ἐπὶ πλεον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ. ὅτι μόνον ἄνδρες ἐξέστησαν τῶν ἑαυτῶν νόμων», ἀλλὰ καὶ γυναῖκες. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀπογραφὴ τῆς Παρθένου Μαρίας κατὰ τὴν πρώτην ἐκείνην ἐπὶ Αὐγούστου οἰκουμενικὴν ἀπογραφὴν ἦτο σύμφωνος πρὸς τὸ ἰσχύον τότε Ρωμαϊκὸν Δίκαιον. Ἄρα δικαιοῦται πλήρως καὶ ὁ Ἱερὸς Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ὅταν κατόπιν ἀκριβοῦς καὶ ἐπισταμένης ἐξετάσεως τῶν πηγῶν γράφῃ: «Ἀνέβη δὲ καὶ Ἰωσήφ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐκ πόλεως Ναζαρεθ εἰς τὴν Ἰουδαίαν εἰς τὴν πόλιν Δαυὶδ ἣτις καλεῖται Βηθλεέμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαυὶδ, ἀπογράψασθαι σὺν Μαρίας τῇ ἐμνηστευμένῃ αὐτῷ, οὕτῃ ἐγκύω».

18. De mort. persecutorum 23. «... Jura omnia gregibus *Jamiliarum* refecta; Unus quisque cum liberis, cum servis aderant...». (Migne P. L. 7 στήλ. 231) καὶ ναὶ μὲν ἡ μαρτυρία εἶναι πολὺ μεταγενεστέρα, δὲ φαίνεται ὅμως πιθανόν, ὅτι διὰ πρώτην φοράν ἐπὶ Λακταντίου τὸ Ρωμ. Δίκαιον ἐγένετο τόσον αὐστηρόν. Πρβλ. καὶ Lex 3 Theod. Cod. de reb. milit. (7. 1).

19. Τοῦτο ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος 104 μ. X. καὶ ἐδημοσιεύθη διὰ πρώτην φοράν ἐν F. C. Kenyon - H. L. Bell, Greek papyri in the British Museum (P. Lond) III. No 901, σελ. 125, πίν. 30 πρβλ. καὶ ἐν A. Deissmann, Licht von Osten⁴. Tübingen 1923 σελ. 231 εἰκ. 50.